

Установа “Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
Філіял “Літаратурны музей Максіма Багдановіча”

Артыкул
“Бачанае і перажытае”
(газета “Літаратура і мастацтва” № 13 (с.4) ад 03.04.2020)

Аўтар:
загадчык філіяла
Бараноўскі Міхаіл Аляксандравіч

Мінск 2020

Эпістальярная спадчына Людвікі Сівіцкай-Войцік (Зоські Верас) надзіва багатая. Зараз мы маем тры кніжкі яе лістоў і ўспамінаў – “Я помню ўсё”, “Пакуль рука пяро трымае”, укладзеныя Міхасём Скоблам, кнігу “Выбраныя творы”, падрыхтаваную для серыі “Беларускі кнігазбор” Ганнай Запартыка, ды паасобныя публікацыі ў перыёдыцы і тэматычных зборніках. Але гэтым яе перапіска не вычэрпваецца. Актыўная ўдзельніца беларускага культурніцкага жыцця першай паловы дваццатага стагоддзя Зоська Верас была неацэнным сведкам і крыніцай ведаў для даследчыкаў перыяду “Нашай нівы”, мінскага інтэлігентскага асяродку часоў Першай сусветнай, міжваеннага друку ў Заходняй Беларусі. Таму сярод карэспандэнтаў пісьменніцы мы бачым шматлікіх навукоўцаў, гісторыкаў, літаратуразнаўцаў і, у тым ліку, багдановічазнаўцаў.

Не так даўно ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча патрапілі лісты Зоські Верас да Ніны Барысаўны Ватацы даследчыцы творчасці Максіма. Нагодай для іх напісання было з’яўленне ў друку кнігі Барыса Мікуліча “Аповесці” (1985 год, серыя “Бібліятэка беларускай прозы”). Сярод іншых, у кнізе змяшчаўся твор “Развітанне”, прысвечаны мінскаму перыяду жыцця Багдановіча і, як мы пабачым ніжэй, вольная трактоўка фактаў біяграфіі паэта выклікала ў Зоські Верас сапраўднае абурэнне. Да апошні дзён жыцця, а пражыла Зоська Верас 99 гадоў, яна пранесла ўзнёслае стаўленне да Максіма Багдановіча і яго паэзіі. Напісала ўспаміны “Пяць месяцаў у Менску (з жыцця Максіма Багдановіча)” і ўсяляк абараняла “праўду” памяці пра паэта. Кніга Барыса Мікуліча дала нагоду працягнуць даўнюю завочную палеміку з творам Змітрака Бядулі “Страцім-лебедзь”, на аснове якога з большага і была напісана аповесць “Развітанне”. “Дасталася на арэхі” і супрацоўнікам музея, якія яшчэ толькі збіралі матэрыялы да экспазіцыі, і як раз на аснове яе ўспамінаў стварылі філіял “Беларуская хатка”. Але варта даць слова самой пісьменніцы і паглядзець, што так узрушыла сяброўку Максіма Багдановіча. (Аўтарскі правапіс захаваны, першы ліст датуецца па штэмпелі на капёрце):

07.12.85

Паважаная Ніна Барысаўна. Ці чыталі Барыса Мікуліча “Аповесці”?

Мне нехта (нават не ведаю хто...) гэтую кніжку падкінуў...

Прачытала перад усім “Развітаньне” – і не магу успакоіцца пасля перажытага...

Напісаў аўтар – ну напісаў – мала што пішуць – але які сэнс такую лухту друкаваць? Каму гэта так патрэбна паказаць Максіма Багдановіча у такім сьвятле, і то амаль перад самым 100 нараджэння?

Ці гэта мае быць працяг Бядулінага “Страцім Лебядзя”, дзе таксама німа ні грама праўды?

-Я высвятліла ўсе, мякка кажучы, “памылкі” Бядулі – паслала у Музей ім. Багда[новіча]. Там мае заўвагі “схавалі” каб і вочы людзкія іх не бачылі, а адзін з паэтаў сказаў: “што яна там можа помніць...” –

- Цяпер зварочываюся да Вас асабіста. –

Як думаеце на гэтую лухту рэагаваць?

Свае меркаванні пасылаю – нумаруючы...

1/. Максім Б-ч. быў у Менску не 6 меся[аў], а 5. – гэта нева[жна].

2/. Прыехаў папярэдзіўшы лістоўна, а не проста да Бядулі...

3/ Яго спаткалі на вакзале В.Фальскі і А.Смоліч – прывялі у “Бел[арускую] Хатку”

4/ Памешканьне у кватэры Бядулі – загадзя ўзгодніў “Камітэт Помачы ахвярам вайны” –

5/. Падчас прабываньня у Менску ні разу – нават не паказалася кроў з горла.

6/ Ні разу ня ляжаў(?)...

7/ Ніколі “начамі не бадзяўся” па гораду... не затрымліваў бежанцаў бо іх ужо тады на вуліцах ня было... Гэтаж не 1915 год быў а амаль канец 1916-га. Уся хваля – прайшла.

8/ Паводле “твору” Мікуліча былі толькі – Максім і Самуіл... а дзе ж рэшта? Дзе мы ўсе? Ядвігін Ш., Галубок, Фальскі, Смоліч – калі ужо і ня лічыць мяне ды маея Маці...

Ня мы ўсе, а толькі адзін Бядуля быў з Максімам у сьціслым кантакце? – Ён займаўся і выпраўляў Максіма у дарогу? –

А сам прыезд – гэта “падарожа” пехатой – праз дзесяткі кілёметраў? –

Не магу зразумець якая мэта гэтай пісаніны? Калі ужо так хацелася фантаз’яваць то трэба было прыдумаць нейкага фантастычнага героя, а ня браць рэальную асобу...

-Я да сваіх успамінаў “5 месяцаў у Менску” не магу нічога дадаць ані – адняць... Там праўда, адно бачанае і перажытае...

Выбачайце маю разхваляванасьць. – Але сапраўды за моцна мяне гэта “удэрыла”

Нікому аб гэтым ня пішу і не гавару, бо хто можа мяне зразумець? –

Думаю, што Вас, паважаная Ніна Барысаўна, як дасьледчыцу жыцьця М.Багдановіча не аставіць абыякавай такая хлусьня... Паэтычная фантазія? Не да месца. А на што яна? якая мэта? – Не разумею...

Усяго Вам найлепшага!

Л.Войцік...

Была б удзячная за некалькі слоў адказу. – Магчыма і Вы скажаце, што я не зразумела літэратурнага падыходу? Але для мяне Максім Б[агдановіч]. – стаіць на такой вышыні, што я не магу нават згадзіцца каб Ён быў “героям” фантастыкі. – А гэтаж і моладзь чытае?

Усяго найлепшага...

шчыра зычлівая Л.Войцік

Як Вашае здароўе?..

Дзеля справядлівасці варта адзначыць, што Барыс Мікуліч працаваў не ў самых спрыяльных умовах, ён толькі вярнуўся з сталінскіх лагераў, а неўзабаве будзе арыштаваны паўторна і высланы ў Краснаярскі край, дзе, падарваўшы здароўе, сканае ў 1954 годзе. Пэўна, Ніна Барысаўна падзялілася нейкімі звесткамі пра пісьменніка, бо ў наступным лісьце стаўленне было менш зацятым, ды яшчэ з радасцю, што памяці Багдановіча пішуцца новыя творы. Паэт і навуковец Алесь Бачыла публікуе “Хмары над бухтай”, а Алесь Асташонак апавяданне “Вяртанне”.

3.І.1986

Вільня

Паважаная Ніна Барысаўна.

З цэлага сэрца дзякую Вам за адказ, за тое, што Вы мяне зразумелі.

Я так добра ведала Максіма Багдан.[новіча] разумела Яго, Яго характар... Разам з усімі старалася ні ў чым не прыпамінаць Яму Яго няшчасця, Яго хваробы, не дапускаць знэрваньня...

І цяпер цяжка чытаць аб Ім нейкія легенды ды і бачыць такія “малюнкi” – як Ён акручаны чырвонай коўдрай, з насоўкай у руках – пад апекай Бядулі...

Гэта ж проста абраза памяці Максіма... Ён сабе ніколі не пазволіў “паказаць” сябе у позе хворага чалавека.

Але, я ж тады і да Бядулі добра адносілася, што адбіваецца ў маіх агульных успамінах (на жаль ніхто іх дагэтуль не ведае) і ніколі мне у галаву ня прыходзіла, што Бяд.[уля] здольны да такога фальшу дайсці.

Мне тлумачылі, што Ён хацеў здабыць аўтарытэт, адкрыць сабе дарогу да шырокага дзеяння...

Такім чынам? – маной?, фальшам? – Для мяне гэта не зразумела. –

А Б. Мікуліч – відаць паверыў Бядулі – ня шукаў іншых вестак і пайшоў дарогай Бядулі, але фантазія панясла яшчэ далей...

Я ужо казала, што найгоршае тое: чытае моладзь, бязкрытычна ўсё прыймае, ды яшчэ і выдавецтва “памагло” назваўшы “Развітаньне” “надзвычай паэтычным творам”. –

Каб хоць ня прышло каму у галаву прачытаць гэты “Твор” – на свяце 100 – дзя...

– “Загадку Багдановіча” Стральцова – маю. – Даўна чытала, трэба яшчэ раз прачытаць. А “Хмары над бухтай” с.п. Алеся Бачылы – зрабілі на мяне вялікае уражаньне. – Стыль такі прасты, а так да душы прамаўляе. Так ясна, што аўтар зразумеў ўсё жыццё, ўсё перажытае Паэтам... Чытаючы першы раз узрушылася да сьлёз.

– Як добра, што новы, малады пісьменьнік бярэцца за тэму “Максім. Багд[новіч]” На вялікі жаль, Яго твораў (Асташонка) ня ведаю. А шкада. –

Ці ня думаеце, што Яму збіраючы матэр’ялы варта было б заглянуць да мяне? Пачуць жывыя словы гэта ня тое, што прачытаць напісанае...

А маладому чалавеку прыехаць у Вільню хіба не цяжка.

Ды і пабачыць вуліцы дзе хадзіў у 1911 г. Багдановіч таксама варта – асабліва касьцёл св. Анны. –

– Як Ваш бранхіт? Я пару гадоў таму мела даволі доўга хранічны., то мне праз тыдзень рабілі па 3 разы на дзень уколы пэніцыліны, а другі раз то ўжо сама “вылечылася” гарчычнікамі. –

Шчыра зычу пазбыцца гэтай дакучлівай хваробы... Цяпер ад розных недамаганьняў лячуся зёлкамі. Карысьці мала, часта ляжу. – Але мне то ужо і пара...

Усяго найлепшага! Здароўя і сілы...

сардэчна зычу.

Л.Войцік.

Успамінаў пра Максіма Багдановіча ад непасрэдных яго знаёмцаў вельмі і вельмі мала, таму кожная знойдзеная ў эпісталарыях згадка - гэта чарговая рысачка да біяграфіі і вобраза паэта, магчымасці наблізіцца да праўды, наколькі тое магчыма праз памяць канкрэтнага чалавека.